

10. Ціннісні орієнтації молоді в українському суспільстві на сучасному етапі // Укр. наук. журн. – 2011. – Вип. 4 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/648>.

11. Цінності сучасної молоді // Студентський інтернет-журнал "Освіта". – 2011. – С.1–5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvitata.com/osvita-ta-suspilstvo/tsinnosti-suchasno-molodi.html>.

12. Цінності української молоді. Міністерство молоді та спорту України. Результати репрезентативного соціологічного дослідження становляща молоді. – Київ, 2016. – 91 с.

References

1. Baranivsky V. F. Valuable orientations of modern youth and their role in the consolidation of Ukrainian society. Scientific herald. Series "Philosophy". Kharkiv: KhNPU, 2014. Issue 43. pp. 39–45.

2. Bondarets B. B. Sociocultural factors of formation of value orientations of youth. Scientific works. Sociology. 2015. Issue 199. Volume 211. pp. 97–105.

3. Gulko GS O. Social-psychological peculiarities of the personality of gifted youth in the achievement situation. Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov: collection of scientific works. Ministry of Education and Science of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine. K. Psychological Sciences. 2015. Issue 1 (46). pp. 103–111.

4. Drach SV Valuable orientations of student youth of Ukrainian society: essence and dynamics. Khmelnytsky Institute of Social Technologies of VMURol Ukraine. 2014. Issue 2. pp. 2–17.

5. Zubtsova Yu. E. Socio-psychological factors of patriotic education of junior schoolchildren. Collection of scientific works of the Berdyansk State Pedagogical University (Pedagogical Sciences). Issue 2. 2010. pp. 62–67.

6. Kokhanova O. P. Value orientations of modern youth: significance and realization. Borys Grinchenko Kyiv University. Electronic resource. Access mode: http://elibrary.kubg.edu.ua/5561/1/O_Kokhanova_MCHCH_3_IL.pdf.

7. Student's personality and socio-cultural environment of the university in a social context. Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. 2017. Kyiv. 153 p.

8. Pedorenko V. M. Socio-psychological factors and mechanisms of formation of the sovereign moral values of a person during the youth. Scientific Bulletin of Kherson State University. Issue 2. Volume 3. 2017. pp. 88–94.

9. Sosninhina S. S. Value orientations of modern student youth: multidisciplinary approach. Bulletin of the ONU them. I. I. Mechnikov. Psychology. Volume 21. Issue 3 (41). 2016. pp. 222–230.

10. Valuable orientations of youth in Ukrainian society at the present stage. Ukrainian scientific journal. Issue 4. 2011. Electronic resource. Access mode: <http://social-science.com.ua/article/648>.

11. Values of modern youth. Student Internet magazine "Education". 2011. pp. 1–5. Electronic resource. Access mode: <http://osvitata.com/osvita-ta-suspilstvo/tsinnosti-suchasno-molodi.html>.

12. Values of Ukrainian youth. Ministry of Youth and Sport of Ukraine. Results of a representative sociological survey of youth. Kiev. 2016. 91 p.

Надійшла до редколегії 04.03.18

H. Chorna, postgraduate student
Zaporozhzhia national university, Zaporizhzhia, Ukraine

SOCIO-PEDAGOGICAL FACTORS FOR VALUE FORMATION AMONG MODERN STUDENTS YOUTH

In this article it has been defined the main values that are common for modern students youth. It has also been found out social and pedagogical, psychological factors, which influence on the process of values formation and development. It has been figured out the definition of "value", which is usually considered as importance, significance or usefulness for a personality, society or ethnic group. It has been stated that values formation for a person happens in hard conditions in comparison with social norms and values. Such factor causes contradiction and, perhaps, strong and notable conflicts. In modern students youth environment, high common to all mankind values are diminished and lost; they are namely, kindness, honour, humanity, sincerity, justice, and compassion for other people. Sometimes students youth prefers not spiritual moments of human-being, but the values of material welfare forgetting that the best and most important in life, such as love, smile, family, happiness, can be obtained free of charge. It has been singled out the mental manifestations of spirituality, among which there are development, religiosity, creativity, search, and love. It has been presented here the sociological researches of value orientations among students' youth of the last decade. These researches convince that the certain personality type has been forming in the consciousness of modern youth. This type is common for the Western society that is a person who first of all values themselves and thinks that their activity, success in life and all of this depend on them. It has been studied that, from a psychological point of view, value orientations are a special meaningful value and sense dimension, which characterizes the subject as a personality. It has been revealed that mass media strongly influences the formation of youth value orientations, considering that mass media occupies the leading positions in the system of communications of the individual in the modern society. According to the conducted study of values and views of young people, the main priorities in life, for most of them, are family happiness and career. Of the lower priority among youth preferences there are the opportunity to be free and independent in their decisions and actions and to be able to realize their talents and abilities. Young people living in urban areas, compared to rural youth, say mostly about their family-oriented happiness, their intentions to make a career and to be able to realize their talents and abilities. As a result of the study, it has been found out that the values of modern youth are significantly influenced by the environment, in which the individual resides and the place of residence. This all defines his opportunities and, accordingly, values orientations.

Keywords: social factors, pedagogical factors, psychological factors, students, modern youth, values, value orientations.

УДК 378/005.6

Д. Щеглюк, асп.
Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, Київ

УЧАСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ

На основі аналізу чинної нормативної бази з питань вищої освіти України, стандартів ISO серії 9000 та Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти визначено основні інституційні рівні, на яких закладами вищої освіти має бути врегульована участь здобувачів освіти у системах забезпечення якості. Указано на необхідність взаємодії всіх стейкхолдерів у функціонуванні систем забезпечення якості вищої освіти. Запропоновано залучення здобувачів освіти до акредитації освітніх програм через процедури відкритого конкурсу.

Ключові слова: здобувачі освіти, забезпечення якості, система забезпечення якості, стандарти, інституційний рівень.

Постановка проблеми. Забезпечення якості вищої освіти та її постійне вдосконалення має бути одним із основних завдань закладів вищої освіти та їх структурних підрозділів. За досягнення цієї мети в першу чергу відповідальність несуть усі працівники та співробітники, а також здобувачі вищої освіти всіх рівнів – в обсязі наданих повноважень і відповідальності. Уведення та підтримка належних механізмів для забезпечення максимальної участі здобувачів освіти на різних рівнях системи забезпечення якості є одним із основних завдань керівництва кафедр, факультетів і закладів вищої освіти в цілому, оскільки це є необхідною умовою подальшого розвитку інституції і утримання рейтингу на ринку освітніх послуг.

Залучення студентів до процесів із забезпечення якості може позитивно впливати на реалізацію та розвиток будь-якого компонента освітньої програми або освітніх послуг, які надаються закладом вищої освіти, факультетом, відділенням або окремим викладачем [1].

Мета і завдання дослідження. Уточнити роль і необхідність нормативного забезпечення участі здобувачів освіти у системі забезпечення якості закладу освіти з урахуванням інституційних рівнів та їх залучення до процедур зовнішнього забезпечення якості (відповідно до вимог Стандартів і рекомендацій стосовно забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо забезпечення якості вищої освіти досліджувалися у працях та аналітичних розвідках такими вітчизняними науковцями та практиками, як: В. Кремень [2–3], В. Луговий [2–7], Т. Фініков [6, 8–11], О. Шаров [6, 8], В. Захарченко [3, 5, 7], С. Калашнікова [3, 5, 6], А. Ставицький [6], Ю. Рашкевич [3, 5–7], Ж. Таланова [3–7], А. Артюхов [9, 10], В. Бугров [5, 15], А. Гожик [5, 15], К. Жданова [5], І. Зарубінська [5], О. Козієвська [5], І. Линьова [5–6], О. Оржель [5], С. Шитікова [5], Т. Добко [6], І. Золотарьова [6], В. Ковтунець [6, 12], С. Курбатов [6], І. Прохор [6], І. Сікорська [6], І. Жиляев [12], М. Сьомкін [12], В. Сацик [13], О. Слюсаренко [14] тощо.

Виклад основного матеріалу. Із приєднанням України у 2005 р. до Болонського процесу та входженням до Європейського простору вищої освіти виникла необхідність створення на національному рівні системи забезпечення якості, яка б відповідала Стандартам і рекомендаціям щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (далі – ESG-2015) [16]. Тому формування та ефективне функціонування постійно діючих систем внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості належить до основних викликів сучасного розвитку вищої освіти України.

Деякі питання забезпечення якості вищої освіти знайшли своє віддзеркалення в окремих розділах Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. [17], що схвалена Указом Президента України, та у проєкті Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 р. і щорічних посланнях Президента України до Верховної Ради України. Та найбільший внесок до нормативного регулювання питань створення системи забезпечення якості належить Законам України "Про вищу освіту" від 01.07.14 [18] (розд. V – Забезпечення якості вищої освіти) та "Про освіту" від 05.09.17 [19] (розд. V – Забезпечення якості освіти). Однак, попри значну увагу законодавців та центральних органів виконавчої влади, стверджувати, що система забезпечення якості вищої освіти в Україні вже повністю сформована та відповідає рівню Європейського простору вищої освіти, ще не можна.

Відповідно до сучасних уявлень однією із ключових передумов забезпечення якості вищої освіти є активна участь усіх зацікавлених сторін як у процесах внутрішнього забезпечення якості, так і у процесах зовнішнього забезпечення якості. Їхня участь має бути активною на всіх рівнях та етапах формування, затвердження, реалізації, самооцінювання й акредитації освітніх програм. Здобувачі освіти є ключовими стейкхолдерами, адже будь-які процедури, процеси і системи забезпечення якості приречені на невдачу без їх усвідомленої, активної участі. Першочергово думка здобувача освіти має враховуватись у процедурах самооцінки освітньої програми, на якій він навчається, оскільки саме тут він має можливість найповніше оцінити дієвість, прозорість, об'єктивність, забезпеченість, достатність, валідність форм і видів навчання, процедур оцінювання, академічного та неакадемічного забезпечення тощо. Доречно буде також згадати, що саме встановлення оцінки здобувачами освіти якості освітніх послуг за програмою є одним із важливих елементів процедури акредитації освіти у провідних країнах світу.

Урахування думок студентів у процесах забезпечення якості передбачається як міжнародними, так і національними нормативними актами. Залучення студентів, як основних стейкхолдерів, до процесів та розбудови внутрішньої системи забезпечення якості позиціонується в нормативних документах як ключова умова успіху даного процесу.

Ще стандартами ISO серії 9000 [20] було визначено, що одним із принципів управління якістю є орієнтація саме на замовника. Це означає, що сталий успіх досягається, якщо організація привертає й утримує довіру замовників та інших зацікавлених сторін. Розуміння поточних і майбутніх потреб замовників та інших зацікавлених сторін сприяє сталому успіху організації. Цінною є оцінка кожного аспекту взаємодії із замовником. Замовниками освітніх послуг у сфері вищої освіти виступають у загальному випадку студенти та їхні родини, роботодавці й суспільство в цілому. Досягнення високої якості в задоволенні потреб усіх цих груп стейкхолдерів означає набуття випускниками актуальних компетентностей, які б дозволили їх реалізувати себе як у професійній сфері (відповідно до вимог роботодавців), так і у громадській, із орієнтацією на сталий розвиток українського суспільства. Також у рамках цього принципу система забезпечення якості закладу має забезпечувати не лише навчальну активність здобувачів освіти, але й надавати підтримку їхньому фізичному й духовному розвитку, підтримувати інтереси у творчій та науковій сферах тощо [11, с. 63].

Більш чітко та структуровано визначається роль і участь здобувачів вищої освіти у процесах та процедурах забезпечення якості вищої освіти Стандартами ESG-2015.

Уперше стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти були прийняті у 2005 р. міністрами, які відповідають за вищу освіту, на пропозицію, підготовлену Європейською асоціацією забезпечення якості вищої освіти (ENQA) спільно з Європейським союзом студентів (ESU), Європейською асоціацією закладів вищої освіти (EURASHE) та Європейською асоціацією університетів (EUA). Їх остання редакція була схвалена у 2015 р. на Конференції міністрів освіти європейських країн.

Ключовою метою ESG-2015 є сприяння спільному, незалежному від національних кордонів, розумінню забезпечення якості навчання і викладання між усіма стейкхолдерами. Забезпечення якості має гарантувати навчальне середовище, в якому зміст програм, навчальні можливості та ресурсне забезпечення відповідають цій меті [16, с. 5].

ESG ґрунтуються на таких чотирьох принципах забезпечення якості у ENEA:

- заклади вищої освіти несуть первинну відповідальність за якість вищої освіти, що надається;
- забезпечення якості відповідає різноманітності систем вищої освіти, закладів вищої освіти, програм і студентів;
- забезпечення якості сприяє розвитку культури якості;
- забезпечення якості враховує потреби та очікування студентів, усіх інших стейкхолдерів та суспільства [16, с. 8].

Відповідно до Стандартів та рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти здобувачі вищої освіти мають залучатися як до процесів внутрішнього забезпечення якості, так і до процесів зовнішнього забезпечення якості.

Вища освіта спрямована на досягнення багатьох цілей, включаючи підготовку студентів до активного громадянства, до їх майбутньої кар'єри (напр., сприяючи розвитку їх здатності до працевлаштування), підтримку їх особистого розвитку, створення широкої бази передових знань і стимулювання досліджень та інновацій. Таким чином, стейкхолдери, які можуть зовсім по-різному ставитися до якості у вищій освіті, надають пріоритет різним цілям і мають відмінні критерії оцінки якості. Якість, хоч

її і складно визначити, є здебільшого результатом взаємодії між викладачами, студентами та навчальним середовищем закладу. Забезпечення якості повинно гарантувати навчальне середовище, в якому зміст програм, навчальні можливості та ресурсне забезпечення відповідають цій меті. Рівень участі роботодавців у забезпеченні якості може суттєво відрізнятись у різних програмах, навіть у межах одного закладу освіти.

Один із чотирьох принципів ESG-2015 акцентує увагу на врахуванні потреб та очікуванні студентів. Питання, пов'язані із залученням здобувачів вищої освіти до відповідних процесів внутрішнього забезпечення якості, безпосередньо регулюються стандартами "1.1 Політика щодо забезпечення якості", "1.2. Розроблення і затвердження програм", "1.3. Студентоцентроване навчання, викладання та оцінювання", "1.9. Поточний моніторинг та періодичний перегляд програм".

Стандартом "1.1 Політика щодо забезпечення якості" визначено, що заклади мають виробити політику щодо забезпечення якості, яка є публічною і становить частину їх стратегічного менеджменту. Внутрішні стейкхолдери повинні розробляти і втілювати цю політику через відповідні структури та процеси, залучаючи до цього зовнішніх стейкхолдерів. Вона підтримує розвиток культури якості, у якій усі внутрішні стейкхолдери беруть на себе відповідальність за якість і залучені до забезпечення якості на всіх рівнях закладу. Щоб сприяти цьому, політика має офіційний статус і є загальнодоступною. Політика реалізується на практиці завдяки різним внутрішнім процесам забезпечення якості, які уможливають широку участь усіх представників закладу. Заклад сам вирішує, як запроваджувати, контролювати та переглядати цю політику.

У рекомендаціях до стандарту "1.2 Розроблення і затвердження програм" задекларовано, що освітні програми знаходяться у центрі місії закладів вищої освіти, пов'язаної з викладанням. Вони забезпечують студентів академічними знаннями й навичками, включаючи ті, що є загальними, які можуть вплинути на особистий розвиток та можуть бути застосовані студентами у майбутній кар'єрі. Програми:

- розробляються відповідно до загальних цілей програми, які відповідають інституційній стратегії та мають визначені очікувані результати навчання;
- розробляються із залученням у цей процес студентів та інших стейкхолдерів;
- використовують зовнішню експертизу та орієнтири;
- відображають чотири цілі вищої освіти Ради Європи;
- розроблені таким чином, щоб уможливити поступовий прогрес студентів;
- визначають очікуване навантаження студентів, наприклад, у ECTS;
- містять чітко визначені можливості проходження практики, якщо це доречно;
- підлягають офіційному процесу затвердження у закладі.

Стандартом щодо студентоцентрованого навчання, викладання та оцінювання передбачено, що заклади мають забезпечити реалізацію програм таким чином, щоб заохотити студентів брати активну роль у розвитку освітнього процесу, а оцінювання студентів має відображати цей підхід. Головною рекомендацією даного стандарту є те, що студентоцентроване навчання і викладання відіграють важливу роль у стимулюванні мотивації студентів, їх самоаналізі та залученні до освітнього процесу. Це обумовлює потребу в ретельному обговоренні процесів розроблення й реалізації освітніх програм та оцінюванні

результатів навчання, а також у залученні до цих процесів студентів.

Без залучення здобувачів освіти до проведення моніторингу і періодичного перегляду програм не можливо гарантувати, що ці програми досягають установлених для них цілей і відповідають потребам студентів і суспільства. Ці перегляди мають вести до безперервного вдосконалення програми. Про будь-які дії, заплановані або вжиті як результат перегляду, слід інформувати всі зацікавлені сторони (Стандарт 1.9. "Поточний моніторинг та періодичний перегляд програм" [16, с. 16]). У рекомендаціях відповідного стандарту визначається, що метою регулярного моніторингу, перегляду й оновлення освітніх програм є створення сприятливого та ефективного навчального середовища для студентів, а також гарантування того, що надання освітніх послуг залишається на необхідному рівні.

Також вони включають оцінювання:

- змісту програми у світлі останніх досліджень у даній галузі знань, гарантуючи, що програма відповідає сучасним вимогам;
- потреб суспільства, що змінюються;
- навчального навантаження студентів, їх досягнень і завершення освітньої програми;
- ефективності процедур оцінювання студентів;
- очікувань, потреб і задоволення студентів стосовно програми;
- навчального середовища і послуг з підтримки студентів, їх відповідність меті програми тощо.

Моніторинг задоволення потреб і очікувань студентів здійснюють, як правило, шляхом опитувань студентів. Узагальнення результатів опитування доводяться до відома випускових кафедр та вчених рад.

Також визначено, що залучення студентів до процесів регулярного перегляду освітніх програм є обов'язковим. Однією із важливих процедур є аналіз зібраної інформації і на її основі адаптування програми, щоб забезпечити її відповідність сучасним вимогам.

Нормативна база на національному рівні передбачає різні аспекти участі студентів у процесах формування як внутрішніх, так і зовнішніх систем забезпечення якості, але переважно декларативно – без деталізації.

У Проєкті Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 р. виділено окремий пункт 3.2 "Створення системи забезпечення якості вищої освіти", де суттю реформи вищої освіти називається створення системи забезпечення та постійного поліпшення якості вищої освіти, яка б відповідала рекомендаціям і стандартам Європейського простору вищої освіти, враховувала кращі світові практики та служила б головною технологією досягнення відповідності освітньої системи вимогам і потребам суспільства й особистості. Одним із ключових завдань такої реформи передбачалося залучення зовнішніх та внутрішніх стейкхолдерів до розроблення нових "правил гри" (комплексу нормативно-правових актів і методичних розробок), здатних гарантувати стійке функціонування та розвиток системи забезпечення якості вищої освіти [21].

Основними принципами функціонування системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти у закладах є:

- універсальність;
- прозорість;
- об'єктивність;
- уникнення конфлікту інтересів;
- мінімальна необхідність (документів, процедур);
- студентоцентризм;
- системність і систематичність

- залучення всіх зацікавлених осіб;
- субсидіарність (узгодження делегованих повноважень і відповідальності).

Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти ЗВО має включати:

- стратегію (політику) та процедури забезпечення якості освіти, розподіл повноважень щодо забезпечення якості між усіма учасниками освітнього процесу;
- систему та механізми забезпечення академічної доброчесності;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти;
- оприлюднені критерії, правила та процедури оцінювання науково-педагогічної (педагогічної) діяльності науково-педагогічних і педагогічних працівників;
- оприлюднені критерії, правила та процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти;

• забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі для самостійної роботи здобувачів освіти;

• забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти;

• інші процедури та заходи, що визначаються спеціальними законами або документами закладу освіти.

Із прийняттям Закону України "Про вищу освіту" став можливим перехід до студентоцентрованого навчання. Зокрема, Законом передбачено широкі можливості для студентського самоврядування та їх участі у формуванні та реалізації освітньої політики ЗВО, а саме:

- участь в обговоренні та вирішенні питань удосконалення освітнього процесу, науково-дослідної роботи, призначення стипендій тощо;
- участь у заходах (процесах) щодо забезпечення якості вищої освіти;

• делегування представників до робочих, консультативно-дорадчих органів;

• внесення пропозицій щодо змісту навчальних планів і програм.

Крім того, за Законом до прав осіб, які навчаються у ЗВО, належать також:

• вибір навчальних дисциплін у межах, що передбачені відповідною освітньою програмою та робочим навчальним планом, в обсязі, що становить не менш ніж 25 % загальної кількості кредитів ЄКТС, які передбачені для певного рівня вищої освіти;

• навчання одночасно за кількома освітніми програмами, а також у кількох вищих навчальних закладах, за умови отримання тільки однієї вищої освіти за кожним ступенем за кошти державного (місцевого) бюджету;

• академічна мобільність, у т. ч. міжнародна;

• участь у формуванні індивідуального навчального плану.

Однією із проблем є те, що відсутні або не достатньо чіткими є процедури реалізації студентами своїх прав і віднаходження консенсусних рішень з питань організації освітнього процесу та конструювання освітніх програм

В основному свої права на участь в організації освітнього процесу студентів реалізують шляхом:

• включенням до складу вчених рад інститутів і факультетів;

• участі в обговоренні переліку дисциплін за вибором студента та ЗВО;

• вільного вибору дисциплін варіативної компоненти;

• анкетування у межах ЗВО або факультету/інституту.

У деяких закладах вищої освіти України запроваджено соціологічні опитування студентів, але майже відсутні механізми урахування їх результатів при прийнятті

рішень, не розроблено процедури й механізми їх опрацювання, проведення аналізу та вжиття відповідних заходів за результатами опитувань, переважно немає практики застосування їх результатів.

У більшості ЗВО не практикують опитування студентів щодо якості конкретних освітніх програм та якості роботи науково-педагогічних працівників, які викладають за цими програмами. На жаль, у більшості викладачів досі не сформовано розуміння необхідності таких опитувань, що також уповільнює перехід до студентоцентрованого навчання. Особливою проблемою є становлення культури оцінювання викладачів у студентському середовищі [22].

Вирішення даної проблеми може бути досягнуто виключно в результаті чіткого виплисування ролі здобувачів освіти у структурі забезпечення якості закладу вищої освіти.

Оскільки якість вищої освіти створюється на рівні освітніх програм, а забезпечення освітньої діяльності здійснюється на рівні структурних підрозділів та ЗВО у цілому, належне функціонування системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти ЗВО передбачає розподіл повноважень стосовно прийняття рішень і оцінювання між керівництвом освітніх програм, кафедрами та факультетами/інститутами, загальноуніверситетськими структурними підрозділами. Участь студентів та їх органів самоврядування, рад роботодавців і асоціацій випускників у роботі системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти має бути нормативно врегульована у кожному із цих випадків.

Із урахуванням типового розподілу повноважень у закладах вищої освіти України в системі внутрішнього забезпечення якості доцільно виділити п'ять основних інституційних рівнів (див. рис. 1). Попри наявні відмінності структури і обсягів делегування повноважень при реалізації принципу субсидіарності у закладі вищої освіти, можна з високим рівнем упевненості описати основні функції (роль) конкретних структур та учасників освітнього процесу в системі забезпечення якості вищої освіти (існуюче розмаїття назв структурних підрозділів і найменувань посад суттєвого значення не має):

П'ятий рівень – прийняття загальноуніверситетських рішень щодо формування стратегії та політики забезпечення якості, затвердження нормативних актів, програм дій і конкретних заходів, затвердження та критерії освітніх програм: Наглядова Рада, Ректор, Вчена рада – функції визначаються Законом України "Про вищу освіту" та Статутом закладу.

Четвертий рівень – розроблення, експертизи, апробації, моніторингу академічної політики, загальноуніверситетських рішень, документів, процедур, проектів: загальноуніверситетські структурні підрозділи, дорадчі та консультативні органи, органи студентського самоврядування, об'єднані (регіональні) ради роботодавців – функції й повноваження визначаються Статутом та положеннями, що затверджені в установленому порядку.

Третій рівень – упровадження та адміністрування освітніх програм, щорічного моніторингу програм і потреб галузевого ринку праці: структурні підрозділи, які здійснюють освітню діяльність (факультети, інститути), органи студентського самоврядування, галузеві ради роботодавців.

Другий рівень – безпосередньої реалізації освітніх програм, поточного моніторингу: кафедри, гаранті програм, комітети програм, викладачі, які забезпечують освітні компоненти та ініціативні групи здобувачів освіти за програмою, конкретні роботодавці.

Перший рівень – здобувачі освіти ЗВО та їх ініціативні групи, безвідносно до їх належності до програм.

Рис. 1. Інституційні рівні системи забезпечення якості у закладі вищої освіти

Стосовно системи зовнішнього забезпечення якості, то здобувачі вищої освіти безумовно мають право брати участь у таких інструментах, процедурах та заходах забезпечення й підвищення якості:

- акредитація освітніх програм;
- інституційна акредитація;
- громадська акредитація закладів освіти;
- зовнішнє незалежне оцінювання результатів навчання;
- інституційний аудит;
- моніторинг якості освіти;
- громадський нагляд та інші інструменти, процедури і заходи, що визначаються спеціальними законами.

Зовнішнє оцінювання якості слід визначати і розробляти таким чином, щоб забезпечити його відповідність досягненню цілей і завдань, установлених для нього, водночас урахувавши відповідні нормативні положення. Цілі цих компонентів зовнішнього забезпечення якості мають бути узгоджені з усіма стейкхолдерами, у тому числі зі здобувачами вищої освіти.

В основі зовнішнього забезпечення якості лежать експертизи, що здійснюються незалежними (зовнішніми) експертами. Ці експертизи, зокрема, дають можливість агентствам із забезпечення якості з'ясувати точки зору різних стейкхолдерів: науково-педагогічних працівників, інших закладів, студентів і роботодавців/професіоналів-практиків.

Стандартом 2.4 "Незалежні (зовнішні) експерти" [16, с. 19] визначено, що зовнішнє забезпечення якості має виконуватися групою незалежних (зовнішніх) експертів, яка включає представника (представників) від студентів. Щоб гарантувати цілісність і методичне забезпечення роботи експертів від здобувачів освіти їх слід відбирати шляхом відкритого конкурсу за наперед визначеними критеріями і забезпечити необхідним обсягом тренінгів. Належна методична допомога може надаватись через експертні центри або за підтримки національних студентських організацій. Останні, безумовно, мають брати участь у відборі експертів серед здобувачів освіти, у тому числі задля забезпечення довіри до їх експертних висновків. Незалежність експертів від здобувачів освіти забезпечується акредитаційними агентствами через запровадження механізмів запобігання виникненню конфлікту інтересів.

Висновки. Заклади мають регламентувати і заохочувати активну участь у забезпеченні якості вищої освіти всіх стейкхолдерів, а також стимулювати їхню взаємодію. Це завдання може бути вирішене тільки за рахунок формування закладом вищої освіти власної політики щодо забезпечення якості, складовою якої має бути інституційно і нормативно врегульована система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти. Необхідно передбачити залучення здобувачів освіти до всіх процесів і процедур забезпечення якості на всіх інституційних рівнях, чітко визначивши права, які надаються в кожному конкретному випадку органам студентського самоврядування і окремим здобувачам освіти. Для підвищення ефективності участі здобувачів освіти у внутрішніх і зовнішніх процесах забезпечення якості їм слід надавати методичну підтримку. Відбір експертів для процесів акредитації серед здобувачів освіти слід здійснювати шляхом відкритого конкурсу за сприяння національних студентських організацій.

Список використаних джерел

1. Кодекс якості вищої освіти у Великій Британії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.qaa.ac.uk/quality-code>.
2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : Педагогічна думка, 2016. – 448 с.
3. Національний освітній глосарій: вища освіта. – 2-е вид., перероб. і доп. / В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий та ін. / за ред. В. Г. Кременя. – К. : ТОВ Вид. дім "Плеяди", 2014. – 100 с.
4. Луговий В. І. Якість вищої освіти в Україні: проблеми забезпечення та визнання / В. І. Луговий, Ж. В. Таланова // Вища освіта України. – 2013. – № 3 (дод. 2) : темат. вип. "Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу". – С. 6–10.
5. Правові засади реалізації Болонського процесу в Україні: моногр. / кол. авт.: В. Бугров, А. Гожик, К. Жданова та ін.; за заг. ред. В. Лугового, С. Калашнікової. – К. : ДП НВЦ "Пріоритети", 2014. – 156 с.
6. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформ.-аналіт. огляд / Т. Добко, І. Золотарьова, С. Калашнікова та ін.; за заг. ред. С. Калашнікової і В. Лугового. – К. : ДП НВЦ "Пріоритети", 2015. – 84 с.
7. Розроблення освітніх програм : метод. рек. / В. М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / за ред. В. Г. Кременя. – К. : ДП НВЦ "Пріоритети", 2014. – 120 с.
8. Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: аналіт. звіт / за ред. Т. В. Фінікова, О. І. Шарова. – К. : Таксон, 2014. – 144 с.
9. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. фонд дослідж. освітн. Політики ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. – К. : Таксон, 2016. – 234 с.
10. Вхідження національної системи вищої освіти в європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: моніторинг. дослідж.: аналіт. звіт / Міжнародний фонд дослідження освітн. політики / кер. авт. кол. Т. В. Фініков. – К. : Таксон, 2012. – 54 с.

11. Локальні системи управління якістю: світовий досвід та українські практики побудови / за ред. Т. В. Фінікова, В. І. Терещука. – К. : Таксон, 2018. – 316 с.

12. Вища освіта України: стан та проблеми / І. Б. Жилияєв, В. В. Ковтунець, М. В. Сьомкін. – К. : НДІ інформатики і права нац. акад. правових наук України, Ін-т вищої освіти нац. акад. пед. наук України, 2015. – 96 с.

13. У пошуку ефективної стратегії розвитку вищої освіти в Україні (аналіз можливостей та обмежувальних факторів / В. Сацук // Вища освіта України. – 2015. – № 3. – С. 40–52.

14. Розвиток найвищого університетського потенціалу в умовах глобалізації: моногр. / О. М. Слюсаренко. – К. : Пріоритети, 2015. – 384 с.

15. Оцінка відповідності існуючих в Україні практик забезпечення якості вищої освіти європейським стандартам ESG-2015 / В. А. Бугров, А. П. Гожик, А. М. Пижиж та ін. // Вища освіта України. – 2016. – № 4 (дод. 2): темат. вип. "Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу". – С. 6–12.

16. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG): ухвалено Міністерською конференцією в Єревані, 14–15 трав. 2015 р. – К. : ТОВ "Поліграф-плюс", 2015. – 32 с.

17. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : затверджено Указом Президента від 25.06.13 № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#n10>.

18. Про вищу освіту : Закон України № 1556-VII від 01.07.14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

19. Про освіту : Закон України № 2145-VIII від 05.09.17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

20. Система управління якістю. Вимоги: ДСТУ ISO 9001 : 2015.

21. Проект Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/doc/files/news/438/43883/HE_Reforms_Strategy_11_11_2014.pdf.

22. Quality Assurance in Higher Education Institutions in Ukraine 2016 through the prism of European Guidelines and Standards ESG 2015 / V. Bugrov, O. Khrutskaya, O. Kryklyi and other. – EXANTE, Wrocław, 2016. – 104 p. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://quaere.pwr.edu.pl/wp-content/uploads/QA-in-Ukraine-reports.pdf>.

References

1. Kodeks якості вищої освіти у Великій Британії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.qaa.ac.uk/quality-code>.

2. Natsional'na dopovid' pro stan i perspektivy rozvytku osvity v Ukraini / Nats. akad. ped. nauk Ukrainy; [redkol.: V. H. Kremen' (holova), V. I. Luhovyy (zast. holovy), A. M. Hurzhiy (zast. holovy), O. YA. Savchenko (zast. holovy)]; za zah. red. V. H. Kremeniya. – K. : Pedagogichna dumka, 2016. – 448 s. – Bibliogr.: s. 21. 100-119.

3. Natsional'nyy osvityniy hosariy: vyshcha osvita. – 2-e vyd., pererob. i dop. / V. M. Zakharchenko, S. A. Kalashnikova, V. I. Luhovyy ta in. / za red. V. H. Kremeniya. – K. : TOV Vyd. dim "Pleyady", 2014. – 100 s.

4. Luhovyy V. I. Yakist' vyshchoyi osvity v Ukraini: problemy zabezpechennya ta vyznannya / V. I. Luhovyy, Zh. V. Talanova // Vyshcha osvita Ukrainy. – 2013. – № 3 (dod. 2) : tematychnyy vypusk "Yevropeys'ka intehratsiya vyshchoyi osvity Ukrainy v konteksti Bolons'koho protsesu". – S. 6–10.

5. Pravovi zasady realizatsiyi Bolons'koho protsesu v Ukraini: monohr. / Kol. avt.: V. Buhrov, A. Hozhyk, K. Zhdanova ta in. ; za zah. red. V. Luhovoho, S. Kalashnikovoyi. – K. : DP NVTS "Priorityty", 2014. – 156 s.

6. Rozvytok systemy zabezpechennya yakosti vyshchoyi osvity v Ukraini: informatsiyno-analitychnyy ohlyad / T. Dobko, I. Zolotar'ova, S. Kalashnikova

ta in. ; za zah. red. S. Kalashnikovoyi i V. Luhovoho. – K. : DP NVTS "Priorityty", 2015. – 84 s.

7. Rozroblennya osvityniykh program : metod. rekomendatsiyi / V. M. Zakharchenko, V. I. Luhovyy, YU. M. Rashkevych, Zh. V. Talanova / za red. V. H. Kremeniya. – K. : DP NVTS "Priorityty", 2014. – 120 s.

8. Monitorynh intehratsiyi ukraiyins'koyi systemy vyshchoyi osvity v Yevropeys'kyyi prostir vyshchoyi osvity ta naukovoho doslidzhennya: analitychnyy zvit / za red. T. V. Finikova, O. I. Sharova. – K. : Takson, 2014. – 144 s.

9. Akademychna chesnist' yak osnova staloho rozvytku universytetu / Mizhnarod. fond. doslidzh. osv. polityky; za zah. red. T. V. Finikova, A. YE. Artukhova – K. : Takson, 2016. – 234 s.

10. Vkhodzheniya natsional'noyi systemy vyshchoyi osvity v yevropeys'kyyi prostir vyshchoyi osvity ta naukovoho doslidzhennya: monitorynh. dosl.: analit. zvit / Mizhnarodnyy fond doslidzhennya osv. polityky / Ker. avt. kol. T. V. Finikov. – K. : Takson, 2012. – 54 s.

11. Lokal'ni systemy upravlinnya yakisty: svitovyy dosvid ta ukraiyins'ki praktyky pobudovy / Mizhnarodnyy fond doslidzhen' osvityniy polityky ; za red. T. V. Finikova, V. I. Tereshchuka. – K. : Takson, 2018. – 316 s.

12. Vyshcha osvita Ukrainy: stan ta problemy / I. B. Zhylayayev, V. V. Kovtunets; M. V. S'omkin. – K. : NDI informatyky i prava Natsional'noyi akademiyi pravovykh nauk Ukrainy, In-t vyshchoyi osvity Natsional'noyi akademiyi pedahohichnykh nauk Ukrainy, 2015. – 96 s.

13. U poshuku efektyvnoyi stratehiji rozvytku vyshchoyi osvity v Ukraini (analiz mozhylyvostey ta obmezhuval'nykh faktoriv / V. Satsyk // Vyshcha osvita Ukrainy. – 2015. – № 3. – S. 40–52.

14. Rozvytok nayvyshchoho universytet'skoho potentsialu v umovakh hlobalizatsiyi: monohrafiya / O. M. Slyusarenko. – K. : Priorityty, 2015. – 384 s.

15. Otsinka vidpovidnosti isnuuyuchykh v Ukraini praktyk zabezpechennya yakosti vyshchoyi osvity yevropeys'kym standartam ESG-2015 / V. A. Buhrov, A. P. Hozhyk, A. M. Pyzhyk ta in. // Vyshcha osvita Ukrainy. – 2016. – № 4 (dod. 2): tematychnyy vypusk "Yevropeys'ka intehratsiya vyshchoyi osvity Ukrainy v konteksti Bolons'koho protsesu". – S. 6–12.

16. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). Standarty i rekomendatsiyi shchodo zabezpechennya yakosti v Yevropeys'komu prostori vyshchoyi osvity (ESG) : Ukhvaleno Ministers'koyu konferentsiyeyu v Yerevani, 14–15 travnya 2015 r. – K. : TOV "Polihraf plyus", 2015. – 32 s.

17. Natsional'na stratehiya rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku : Zatverdzheno Ukazom Prezydenta vid 25.06.13 № 344/2013. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#n10>.

18. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy № 1556-VII vid 01.07.14. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

19. Pro osvitu : Zakon Ukrainy № 2145-VIII vid 05.09.17. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

20. Systema upravlinnya yakisty. Vymohy: DSTU ISO 9001:2015.

21. Proekt Stratehiji reformuvannya vyshchoyi osvity v Ukraini do 2020 roku. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://osvita.ua/doc/files/news/438/43883/HE_Reforms_Strategy_11_11_2014.pdf.

22. Quality Assurance in Higher Education Institutions in Ukraine 2016 through the prism of European Guidelines and Standards ESG 2015 / V. Bugrov, O. Khrutskaya, O. Kryklyi ta in. – EXANTE, Wrocław, 2016. – 104 p. rezhym dostupu: <http://quaere.pwr.edu.pl/wp-content/uploads/QA-in-Ukraine-reports.pdf>.

Надійшла до редколегії 27.06.18

D. Shchegliuk, Student PhD

Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

PARTICIPATION OF STUDENTS IN THE QUALITY ASSURANCE SYSTEM

HEI should regulate and encourage active participation in the quality assurance of higher education of all stakeholders, as well as stimulate their interaction. The introduction and support of appropriate mechanisms to ensure the maximum participation of students at different levels of the quality assurance system is one of the main tasks of the leadership of departments, faculties and institutions of higher education. Student involvement in quality can have a positive influence on the delivery and development of any aspect of the student educational experience, whether implemented by the higher education provider, a faculty, a department, or an individual member of staff. It is necessary to envisage the involvement of students in all processes and quality assurance procedures at all institutional levels. It is necessary to clearly define the rights that are granted in each case to student self-government bodies and student. Students should be provided with methodological support to improve their participation in internal and external quality assurance processes. The selection of experts for accreditation processes from the number of students should be carried out through an open competition with the assistance of national student organizations.

Keywords: students, quality assurance, quality assurance system, standards, institutional level.